

VENNASVABARIKIDE KUNSTILOOMINGUT

Olal: T. Salahovi (Aser-
baidžaani NSV) «Remon-
ditöölis» (õli),
Kõrval: V. Popkovi
(Moskva) «Tööle» (õli).

All: R. Gibavičuse (Lee-
du NSV) «Põlde neid»
sarjast «Meie noorus»
(puugravüür).

püsiva hoole, uurimise ja tähelepanu objektiks.

Milles väljendub siis uus, mis on tekkinud inimese teadvuses pärast partei XX ja XXII kongressi?

Minu arvates väljendub see eelkõige inimeste suhte humansemaks muutmises, inimväärikuse tunde tugevnemises, umbusalduse ja kahtlustamise ohkkonna hajumises, kollektiivsuse ja kollektiaalsuse võidulepääsus — vabanemises pahedest, mis kaasnesid Stalini kultusega. Põhimõtet, et inimene on ühiskonna kõige suurem vara, rakendatakse kindlalt kõigi riiklike ja ühiskondlike organisatsioonide töös.

Siiruse, südamlikkuse ja teineteise mõistmise tingimustes hakkad selgemini nägema inimese vürtsi. Neid ei suuda varjutada sinu eest isegi häirivad puudujäägid ja vead... Selle ase-

AJAST JA INIMESEST

FELIX KOTTA

jääb vajaka. Mida siis? Arvan, et suurtest üldistustest. Ja neid peaks tegema kriitika. Seniajani on olnud aga nii, et analüüsides küllaltki hästi kirjanikud üksteist, pole kriitika kaugeltki toime tulnud üldistustega, mida ta on nõudnud näiteks positiivse kangelase probleem, konfliktide küsimused, tüüpilise ning ebatüüpilise mõistmine jne. Milles peituvad siin ebaõnne põhjused? Minu arvates selles, et kriitika on kirjanike probleemidest kunstlikult lahtri rebinud eluprobleemidest ja uurinud neid lahuse või siis hiilunud lihtsalt komplimente elunähtustest mööda.

Ometi on meie kriitikal suurepärased traditsioonid: Herzeni, Belinski, Tšernõševski, Dobroljubovi traditsioonid. Kõik mainitud kriitikud hindasid kirjanike teoseid selle järgi, kui sügavalt ja õigesti peegeldasid nad elu, kui aktiivselt aitasid kaasa uue võidule. Selleks analüüsivad nad eelkõige elu ennast, püüdis näidata elus tekkinud ja kaduvat. Meie kriitikud aga loovutavad selle majandusteooriatele, filosoofidele ja psühholoogidele. Tõojaoatus. Kaardid piisab. Pole endised ajad, kus üks mees pidi olema väljas nii ökonomisti, filosoofi kui ka kirjanikuks. Kõik mainitud kriitikud olid kirjanikud. Kuid kirjanik ei ole enam kirjanik. Kirjanik on teadus inimesest, nagu arvas Maksim Gorki, kui kirjanik peab uurima elu kõigi kaasaegsete teaduste valgusel, siis kirjanikust saab kirjanik. Kirjanik ei ole enam kirjanik. Kirjanik on teadus inimesest, nagu arvas Maksim Gorki, kui kirjanik peab uurima elu kõigi kaasaegsete teaduste valgusel, siis kirjanikust saab kirjanik. Kirjanik ei ole enam kirjanik. Kirjanik on teadus inimesest, nagu arvas Maksim Gorki, kui kirjanik peab uurima elu kõigi kaasaegsete teaduste valgusel, siis kirjanikust saab kirjanik.

Näib, et need on vanad tõesed, kuid ometi puuduvad meil mainimisväärsed artiklid uue ja vana kohta elus, elu ja kirjanikuse suhetest. Ei saa millegagi õigustada siin ka teiste ühiskonnateaduste alal töötajate passiivsust. Kommunistliku töö liikumisel on seljataga juba mitugi head aastat, kuid põhjaliku uurimise selle huvitava nähtuse kohta meil peaaegu ei ole. Näib koguni, et mõnele on see liikumine saanud mingiks paraadiks, mitte aga

mel et lüüa käega (kadunud inimesel!), nagu võis juhtuda varem, hakkad otsima pahede põhjusi ja võimalusi abistada seltsimeest, ergutada teda võitlema oma nõrkuste vastu. Osutab ta siin tahet ja püsivust, pead teda heaks inimeseks, hoolimata kõigist puudujääkidest. Loomulikult on ka teisi kriteeriume inimese väärtuse määramiseks, kuid minu arvates on püüd parema poole, võitlus edasiminekust eest kõige tähtsamaks kriteeriumiks. Ja seda joont peame igas inimeses toetama.

Võidakse küsida: kas me siis iga bürokraadi, iga spekulandi, iga egoisti ja karjeristi peame upitama kommunismi? Ei. Lurjused me isoleerime ühiskonnast. Kuid argem segagem ekshibitsioonidega. Siin on juba küllalt vigu tehtud. Piisab! Argem kleepigem inimesele kergekäeliselt silte! Argem omistagem talle alatuid eesmärke, kui ta sooritat ebaõnneliku teo oma nõrga iseloomu või kerge meelseuse tõttu! Argem segagem oskamatust hoolimatusega! Mida inimlikumad, suuremeelsamad ja kannatlikumad on õpetajad, seda paremad on nende õpilased.

Mõni lugeja võib ölgu kehutada: «Tuleb välja, et ainult nõukogude ühiskonnas hoolitseb inimese õige kasvatamise eest. Kas siis mujal maailmas on aia lurjused, loogardid ja vargad? Kes meid kodanlikul ajal kasvatas? Tööd aga armastamine rohkem kui mõni tänapäeva noor.» Jne.

Jah. Tõepoolest. Tõõarmastus, kollektivism, internatsionalism, patriotism, kultuurikultuur, esteetiliselt mõistetud ja palju muud on vanemad kui nõukogude kord. Me oleme nad üle võtnud minevikult progressiivse kultuuri pärandina. See on tubli pärand. Rahva loodud ja lahutamatu rahvast. Omanud aga uue maailma-aate ja rakendanud oma jõu teadlikult kõige inimlikuma ühiskonna rajamiseks, tõusevad meie inimesed peajao kõrgemale vana maailma esindajast. Kuid inimesed sageli ei taju seda. Neis pole varem kunagi kasvatatud ephhhaal-suse, oma ajaloolise tähtsuse tunnet. Kasvatagem siis! Uus ääls omdus sobib suurepäraselt tööinimese tagasihoidlikkusega.

Konstateerime mõningaid uusi nähtusi inimeste suhete valdkonnas ja viimasel ajal tuleb neid ülesangetele. Milliseid uue

võrseid võiksite täheldada inimeses eneses?

Uheks selliseks võrseks on minu arvates arenenud eneseteadmistus. Esialgu ei tundu see uudisena. Teadmistega on omane meile juba ammu. On loodud isegi kõnekäänd: «Inimene õpib, kuni elab.» Kuid ometi taipad, et on hakatud õppima kuidagi teisiti, ja midagi muud, kui varem. Uha rohkem külastajaid käib kunstnäitustel, teatrisaalid on täis peaaegu igal etendusel, kultuuriülikoolide kuulajate arv kasvab jne. Panin kunstimuseumid, teatrid ja kultuuriülikoolid meeleaga ühe pulga peale, kuna näib, et need kõik on muutunud ühe suure esteetikaülikooli auditooriumideks, kus ei käida ajaviiteks, vaid omandamas kunsti- ja kultuurilaseid teadmisi. «Oppeedukus» tundub olevat rahuldav. Üliõpilased näiteks, kellega olen vestelnud, teevad eksimatult rahet hea ja halva teose vahel ning mõistavad oma seisukohti argumenteerida. Neile meeldivad «Aga kui see on armastus?» ja «Kured lendavad», paljud Ameerika filmid leitakse aga olevat tühiised. Vanemuislased väidavad, et nende «Ookeanil» poleks mõni aasta tagasi olnud seda menu, mis praegu. Maitsekamaks ja moodsamaks on muutunud rahva riietus. Karjavalts kirevaid lõnguseid näeb juba üsna harva. Ajalehed, raadio ja televisoor on saanud headeks tuttavateks väga paljudes perekondades, rääkimata raamatust, mis sinna juba ammu olid leidnud tee. See kõik näitab kultuuri-revolutsiooni edasist võidukäiku ja on aluseks paljudele rõõmustavatele nähtustele.

Uheks niisuguseks on tõenäoliselt tugeva barjääri lagunemine vaimse ja füüsilise töö vahel. Inimesed (eriti noorem ja keskmine generatsioon) on jõudnud sellele astmele, et on juba raske vahet teha ma- ja linnainimese vahel, autojuhi ja direktori vahel, näitleja ning lavatöölise vahel jne. Töötajate professionaalne erinevus on esimeselt kohalt nihkunud viimasele. Selle mõju karakteri kujundamisele aga kahanenud minimaalseks. Nende faktide valgusel ei tundu õigus olevat K. Iril, kes väitis (kõne Tartu kirjanikuduspeevaldel k. a. kevadel), et kolhoosnikust saab kirjutada ainult kolhoosnik, töölisest tööline jne. Nii minevikku kui ka tänapäeva kirjanuses on ju palju autoreid, kes pole piirdunud oma keskkonna kujutamisega (Puškin, Gorki, Gladkov, Vilde, Lebedev). Nad on tunginud edukalt mitte ainult oma aja mitmesugusesse klassidesse ja kihtidesse, elualadesse ja elukutsesesse, vaid ka minevikku, kuhu pole vist kunagi jagatud loomingu liiki komandeeringuid. Räägime: mida ei tea, seda õpitakse. Kuid loomung: «Ara kirjutada arstist, kui oled töölise», või: «Ara kirjutada töölisest, kui oled arst» kutsub tällama vanu radu, leppima olemasolevate teadmistega. Mis aga veelgi halvem, see loomung püüab ebaolulistest professionaalistest erinevustest püstitada hiina müüri kirjaniku ja mitmesuguse erialaga töötajate vahel. Muidugi ei saa õigeks pidada ka vastupidise süüga loomungit: «Kirjutage kõigist, isegi neist, keda sa ei tunne!» Oige on: «Kirjutage huvitavatest inimestest, ära säästa vaeva nende tundmaõppimiseks!»

(Järg 6. lk.)

TEADAANNE

NLKP KESKKOMITEE PLENUMI KOKKUKUTSUMISE KOHTA

NLKP Keskkomitee võttis vastu otsuse kutsuda 19. novembril 1962 kokku NLKP Keskkomitee korraline pleenum.

Keskkomitee pleenumil tuleb arutusele loostuse, ehitustegevuse ja põllumajanduse partellise juhtimise parandamine. Ettekandega esineb seltsimees N. S. Hruštšov.

Selle küsimuse arutamiseks osavõtmiseks kutsutakse Keskkomitee* pleenumile vabariikide, kraide ja oblastite partel, nõukogude ja maajätku.

Akadeemiline
Raamatukogu

Uudiseid
kodu ja
välis-
maalt

35 debütanti

Tänavusügisene kirjanduselu Ukrainas NSV-s on erakordselt uudis-terohke: Ukraina kirjanustest annavad välja 35 noore prosaisti ja poeedi esikteosed. Noorte autorite seas on inimesi kõige erinevamatel kutsealadel: siin on insener, sõjaväelasi, filmirežissöör, õpetajaid, ajakirjanikke jt.

Arnold Zweig 75-aastane

10. novembril tähistati Berliinis pidulikult tuntud saksa kirjaniku Arnold Zweigi 75. sünnipäeva. Saksa Kulturbundi väljaandel ilmusest puhul Johanna Rudolphi toimetuse materjalide kogumik, mis sisaldab palasid kirjanikult endalt ja kirjutisi, muljeid, vesteid Johannes Becherilt, Max Burghardilt, Anna Seghersilt, Willi Bredelilt, Hans Marchwitziilt, toimetajalt Johanna Rudolphiilt, kirju pioneeridelt, teatmeid A. Zweigi loomingu kohta jms.

Nõukogudemaa kammer- muusika Berliinis

Berliini Rahvateatris toimus Saksa Heliloojate ja Muusikateadlaste Liidu korraldusel berliinlaste meeli köitnud kammerkonsert, kus kaks noort nõukogude kunstnikku esitasid oma loomingut.

Jerevani ooperiteatri direktor Edgar Oganessjan esitas 6 prelüüdi klaverile ja klaverikvinteti. Kriitika märkis eriti Oganessjani puhasit interpretatsioonide ja häälduse kergelt kvinteti Adagio sostenuto. Nagu armeenia muusiku, nii ka teise nõukogude muusiku grusiinlase Sulhan Tsintsadze loomingutootub paljusid rahvaviisidele. Tema 4. keelpillikvartett äratas üldist vaimustust oma meloodiarikkusega.

Kontserdil oli kaastegev Ulrichinimeline Dresdeni kvartett.

Nõukogude filmid välismaal

Araabia Ohlnend Vabariigis korraldati Nõukogude filmide nädal, kus oli tulipunkti Karlovy Varys Suure Auhinna saanud film «Ohe aasta õheksa päeva». Nõukogude Liidu ja Araabia ÜV vahelise kultuurilise koostöö raames korraldatud filminäädal näidati veel kuut kunstilist filmi, teiste hulgas komöödiat «Sellel tatarlaps», ja mitmeid lühilume. Praegu näidatakse neid filme Egiptuse teiste linnade elanikele.

Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni 45. aastapäeva tähistamiseks korraldati Uruguai pealinna Montevideos Nõukogude filmide päev. Linna suurimas kinos linastati filme «Tsaba-lev», «Soomuslaev Potjomkin», «Nellakümne esimese» ja «Inimese saatuse».

Eesti Riikliku Kirjastuse väljaandel ilmunud plakat. Autor: Silma Skop.

VLADIMIR BEEKMAN

Südamete ränd

Oieti üsna ammu, koolieast peale vist mina enam ei usu hingede rändamist. Need, kes läinud — on läinud, need, kes siin — on siin, ainult nii olen näinud ja usungi ainult nii.

Aga nüüd ma ei maga, kell kui keskõhtu tunde lõbb, ja kohiseb akna taga Eestimaa sügisöö. Siis pole äkki püsi, üht kutsut siis kuulma pean — mu süda mult luba ei küsi, ta rändama läheb, tean.

Mina jään siia maha, kuid südame sillakaar viib kaugete merede taha, kus ootab üks kutsuv saar.

Ja seal minu süda hõiskab, käib suhkrurooväljal töö, ta rohelist mündrit kannab ja rasket püstolit võõl.

Ta öösiti rannas valvab, et haid ei saaks välja veest, toob koidikul mägedest alla bandiitide ninameest. Tema püssi ees variseb raskelt jõhkru viimne kants, «El Carnicero», Lihunik — Kuubamaa Hirmus Ants.

Mägedes lõkete valgelt ta vahti peab kõigiga koos. Ma tean, mu süda on valvel krokodillide soos... Ning ajanud rünnakud luhta, ta hommikuks tuleb sealt, ja siis on ta parem ja puhtam, kui olla on võinud eal.

Kodu-uurijate kokkutulek Raikkülas

Rapla rajooni kodu-uurijate tähistasid 8. novembril Raikküla talurahvarahutuste 120. aastapäeva ja Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni 45. aastapäeva üleeuroopalise kodu-uurijate kokkutulekuga Raikküla koolimajas. Kokkutulekust võtsid osa ka külalised Tallinnast ja vabariigi mitmetest rajoonidest. Koolimajas oli avatud näitus koduloost materjali, kus eksponeeritud fotod, märkimised ajalehematerjalid, käsitsid peamised rajooni revolutsioonilist minevikku ja kohalike kolhooside tänapäeva töö- ja kultuurisaavutusi.

Kokkutuleku tuuma moodustasid ettekanded. Haaravalt jutustas Raikküla talurahvarahutustest aastatel 1840—1842 ajaloolane J. Kahk. Revolutsiooniliste ideede eest võitlejatest Raikkülas ja Järvakandis 1905—1907. a. ja 1917—1945. a. rääkis oma uurimiste põhjal M. Tapupere ja TA Ajaloo Instituudi teaduslik töötaja A. Ruusmann. Rapla rajooni kodu-uurijad pööravad tähelepanu ka kaasajale. «Jüriöö» kolhoosi esimees, Eesti NSV Ülemnõukogu saadik

H. Kuusemets kõneles oma ettekandes Raikküla inimeste tödvõitlustest «ajajärgseil aastal ja tänapäeval. Ka kommunistlikel noortel koolides, kolhoosides ja tööstustevõtetes on oma kindel koht nendes saavutustes. Sellest jutustas Raikküla 8-klassilise kooli õpetaja M. Sõero. TA Kodu-uurimise Komisjoni esimees akadeemik H. Kruus käsitles kodu-uurimise osa kommunistlikus ehitustöös. Kohaliku konkreetse materjali kasutamist noorte kommunistlikul kasvatusel rääkis oma sõnavõtu EKP Keskkomitee koolide, teaduse ja kultuuri osakonna juhataja asetäitja A. Eller.

Mitmekesine ja tujuküllane oli Raikküla ja Järvakandi isetegevuslaste esinemine kontsertosas.

Laine Repnau

Muljeid vabariiklikult kunstinäituselt

Kunstis ei saa oodata kvalitatiivseid muutusi üldöö. Seda enam rõõmustab, et meie näituseladeid hakkab taanduma tühi, õõnes paraadlikkus ja ananab maad sügavamale, sisu- ja mõtte-ühedemale omapoolse ütlemissa kunstile.

Leili Muuga «Orkester», Efraim Allsalu «R. Sepa portree», Sigrid Uiga «Katrin», Ilmar Malini «Paul Vabbe portree», Ants Viidalepa «Lapi poiss» ja mitmed teised tööd on meie kunstnike, ja mis eriti rõõmustab — meie kunstinooruse juurdleva ja siidamesooja mõtte ning tundega loodud teetähised.

Samaaegselt tekitab nõrdimust, et rida meie kunstnike ei tunne vajadust aastaarvadeks rahva ees. Käesoleval aastal on vabariiklikult näitusel eemalejääjate arv mõtlemapanevalt suur (A. Vomm, E. Roos, A. ja J. Eskel, A. Mölder, J. Võerahansu, V. Karrus, A. Vardi, A. Hoidre, H. Laretei ja paljud teised).

Arvan, et näitus oleks ainult viitnud, kui tänavused «vaikijad» oleksid lisanud oma talendi ja oskuse E. Okka, G. Reinorff, L. Muuga, E. Kite meisterlikele töödele.

Kas ei jäänud vajaka meie Kunstnike Liidu organiseerivast käest?

Niina Tomps

Meeldiv on näitusel see, et noored otsivad oma kunstilist käekirja.

Ebameldiv on see, et enamik nendest pole seda leidnud.

Mis mulle näitusel kõige enam meeldis?

Raske ütelda — kuid nimetaksin Allsalu «R. Sepa portreed» ja Linda Kits-Mäe natiüürmõrti.

Kuidas kajastub teostes tänapäev?

Tänapäev on kujutatud peaaegu sajaprotsendiliselt — kajastatud mõnevõrra vähem.

Leo Soonpää

Erinevalt paljudest varasematest vabariiklikult kunstinäitustest annavad käesolevale kolavuse portreed ja figuralsed teosed, ja seda peamiselt maali osas. Paremad neist kõnelevad kunstnike pingast tööst, sisemisest põlemisest ning siirast ja loovast lähenemisest kujutatavale. Nende kõrval esineb muidugi ka töid, mis ei eruta, mis jätavad külmaks. Ning tundub, et viimased on jätnud külmaks looja endagi.

Esimeste hulka kuuluvad peamiselt teosed, mille positiivseid väärtusi analüüsis pikemalt «Sirbi ja Vasara» viimases numbris Mai Lumiste (Leili Muuga, Elmar Kite, Efraim Allsalu jt. maalid). Mitte vähem ei haara psühholoogiliste portreed seas sisemise jõu ja keskenduse poolest Ilmar Malini «Tütarlaps» ning Roman Treumani «S. Jassmani portree». Mainimata ei saa jätta ka Eduard Einmanni portreemaalil A. Särevist, millel ei puudu ka puhtamaaililised väärtused (huvitav foonikäsitus).

Skulptuuris annab teatav apaatsus tunda vahet kõige tugevamini. Ei saa küll mainimata jätta Kalju Reiteli järjekordset viljakust, ent tema väljapanekutes jääks nagu vajaka sisukusest ning väljendusrikkusest. Siiruse ja plastilisuse poolest haarab enam

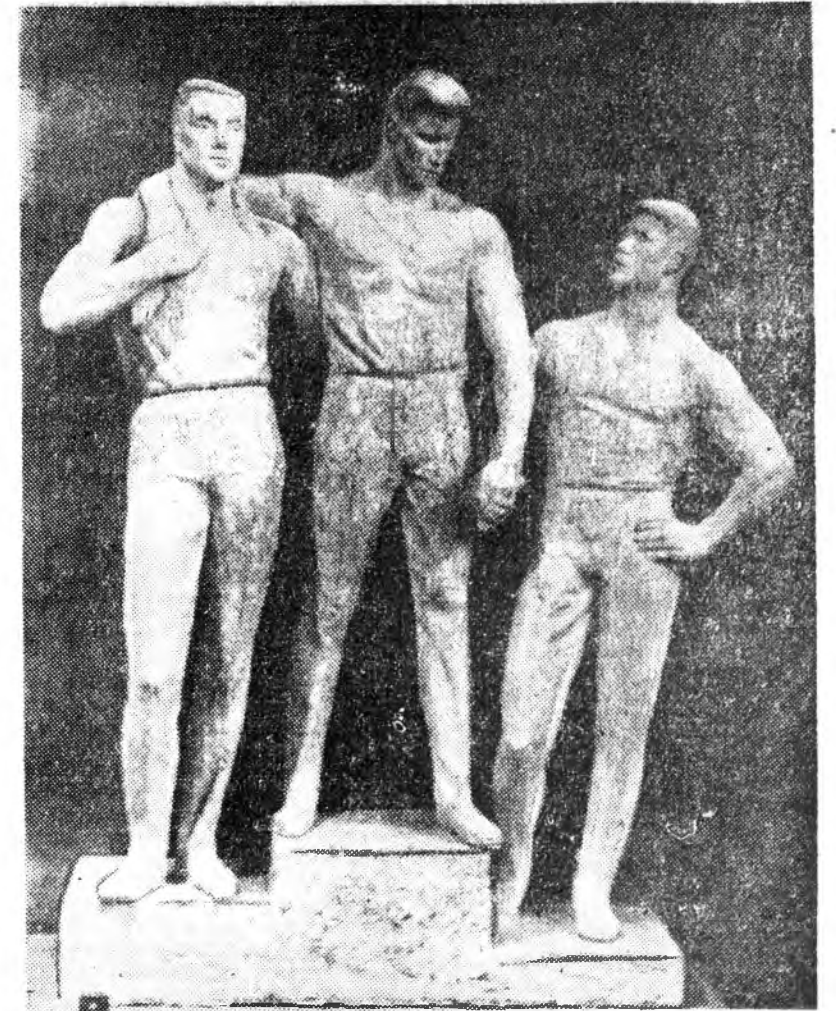
«Vibutaja», mida võiks püsivamas materjalis, veidi suurendatuna rakendada edukalt aia- või pargiskulptuurina kas noortepargis, lasteaias või mujal.

Autoritele omase diskretsuse ja peene stiilitundega esinevad Lembit Tulli («Sportlased») ja Roman Timotheus («Dekoratiivne naisepea»). Sisemine hingestatus ning siiras lähenemine kujutatavale kõlab läbi Olav Männi teostest («Ringmäng», «Emalaps») ning Erich Tali vormikindlast «Aktist» (keraamika). Seevastu ei vee-na Aime Jürjo «Keraamika», kuna teose nimetus eeldaks sümbolsemat või tinglikumat lahendust. Mõningaid vastuväiteid tekitab Elmar Rebese ekstrapagantsuse kalduv käsitluslaad. Ei tahaks nõustuda ka niisuguse lähenemisega, mis ilmselt kordab teiste autorite juures nähtud (Zinovii Hmelitski «Pedagoog L. Sergi portree» viitab Liidia Laasile, Erna Viitol «Ello» Jutta Eskelile).

Milvi Alas

Tänavune vabariiklik kunstinäitus erineb mitmestki teisest näitusest sellepolest, et siin leidub rohkem teoseid, mille ees on hea seista, mõelda, tunda ja ka tajuda, kuidas meie tänapäeva elu kajastub kujutava kunsti väljendusvahendite spetsiifilise ilu kaudu. Üksmeelne tunnustus on sellelt seisukohalt juba välja öeldud Leili Muuga «Orkestri» kohta. Mõttevahetuse keskpunkti jäävad kahtlemata püsima kaks suurt kolmikmaali — Elmar Kite ja Ilmar Kimmilt, mis on lahendatud erineva lähenemisega ja ka erinevate taotlustega. Siinkuselt ja väljendusjõult on nende näituse kesksete töödega

Evi Pihlak

LEMBIT TULLI «Sportlased» (kips)

Missugune on ringhäälingu nagu? Mitmepalgeline nagu tema kuulajate peregi. Ja igal sügisel tehakse selles palges uue saatkava näol korrektiive.

Tänavusest näost

Eesti Raadio saab aastas keskmiselt 30 000 kirja. Neis on kiitust ja lautust, ettepanekuid ja abipalveid. Kõige rohkem aga asjalikke nõuandeid, kuidas saatkava huvitavamaks muuta. Järjekordne uue saatestruktuuri kasutuselevõtmine alates 15. oktoobrist oligi tingitud vajadusest kuulajate soovidega paremini sammu pidada.

Nüüdsest peale töötavad ultralühilaine saatjad ja translatsioonivõrk lõunavaheajata. Pikenenud on ka kesk-laine saatja tööaeg. See võimaldab suurendada eestriks läkitatavate saatete hulka ja neid ka paremini planeerida. Saatkava koostatakse edaspidi rubriigiliselt. See on paindus süsteem, ei sunni saateid liiga pikale ajale ette planeerima ja võimaldab elusündmustele kiiresti reageerida.

Hommikul kuuleb nüüd päevauudiseid igal täis- ja pooltunnil. Keskpäeval annab päevauudiste toimetuse veel rubriigina «Töö, kodu, puhkehetkel». Paeluvamad reportaažid ja vestlused toimuvad kõige kuulatavamatel kellaaegadel.

Kuid saatkava struktuur on alles eeldus kuulajani jõudmiseks, Parim

RAADIOKUULAJANI JÕUDMISE KUNST

IVAR TRIKKEL

kuulamisega suurendab siiski ainult hea saate kuulajate hulka. Raadiosaate väärtust hinnatakse jälle järgi, mille ta oma kuulajatesse jätab. Mõtete hulga järgi, mis ta idanema paneb. Selleks, et kuulajani jõuda, nõuab raadiokunst lõputult uusi vaatenurki ja vastsete mõtete värskeid tuuli.

Uus saatkava nõuab uusi saatevorme. Mõndagi on siin leitud. Mõndagi leetakse veel. Nimetaksime siinkohal saatete sarja «Mikrofoni ja märkimis-kuga», mis on kõige aktuaalseste päevaprobleemide teenistuses, kriitilisi saateid «Muljed, mõtted, plaanid», klubivormis läbiviidavaid elavaid kirjandussaateid «Noorte Autorite Klubi», väga hea vastuvõtu leidnud «Raadiokuulajate päeva».

Uute tuulte mõõtmiseks ei piisa aga raadiorahva omast jõust. Kriitikat on tarvis. Avalikkus ja asjalikkus. Paraku on see tänaseni veel sündimata. Ometi on aeg, et teatri- ja filmikriitika ning kuuldemängude retsensioonide kõrvale astuks ka asjalik ja abistav raadiokriitika.

Mis vajaks tähelepanu

meetrite taha trummipõrina ja fanfaaride huike. Kuid tema juures võib kõnelda ka valkselt ja mõtlikult nagu küdeva ahjusuu ees. Tööhoos unustatakse sageli just see viimane — intiimsus, meeleolu. Hoonis rohkem kui trompetid peavad eestris kõlama viiulid. See nõuab aga senisest sügavamat suheldumist probleemidesse, inimestesse, sõna ja vormi varajaita.

Raadiokunsti algajaks on sõna, lõpp-produktiks süttiv mõte. Oigekeelsuse sõnaraamatus on ca 100 tuhat sõna. Neid parajal kohal õigesti kasutada on suur kunst. Eriti raadios, kus kuulajani jõuab ainult lausutud sõna. Kuidas me aga sõna kasutame? Luugee ära, kuipaljud sõnadega saab ette lugeda põllumajandussaate? Mõnesajaga? Ja homme jälle nendesamadega. Mis parata, iza maailmese keel on rikkam raadiomehe omast, kui mikrofon ei ole teda just väga araks tõõnud,

Või analüüsigem spordimeeste sõnavara ja õigekeelsust. Mitte juhuslikult ei ole see mitmete ajalehtetikkite «kon-diks» saanud.

Vaevane ütlemine varjutab paremgi mõtte. Rahvasuu mahlaka poeesia mitetundmine on huvitava surm, vigased keelendid allkirjaks tegija vaesus aktile.

Mis on raadio-pärane?

žanri raamides sda ka luuakse. Tähtajad, otsused, määrused, direktiivid, protsendid ununevad ruttu. Kord mällusööbipud pilt, mille maalis osav meister, jääb aga püsima.

Reportaaz on tervenisti niisugune pilt. Tal on võlujõud kanda kuulaja Vnukovosse kosmonautide vastuvõtmise pidulikult minutil, kuhu maakera 3 miljardit inimest muidu kuidagi ära ei mahuks. Ta viib kuulaja kõikjale, kus midagi paeluvat toimumas on. Meenu-tagem siinkohal Valdo Panch ja Lembit Lauri meistrisuuga paajatud reportaaže oktoobri- ja maipidustustelt Moskvast, meie laulupidude ja rahvakunstiõhtute ülekaned. Need on parimad näited, mida raadiopublikastika vallas meie vabariigis on saavutatud.

Hallus on reportaazi surm. Paraku leidub «Päevakajast», meie kõige kuulatavamas reportaažide saatel aga veel väga palju ühetoonilist, nagu oleks keegi kõik mõtete teravamad tipud ja

täiesti kõrrutatavad ka mitmed portreed (seda huvitaval kombel pärast hiljutist üsnagi kesisel mõjunud portreenditust). Üks sääraseid sügestiitse mõjuga teoseid on Efraim Allsalu portree kunstnik Rudolf Sepast. Allsalu teine portree (A. Ellerist) on lunduvall kainen ja mõistusparasem, kuid ka see teos räägib huvitavast ja sisukast iseloomustamisest. Inimese tõsisest, süvenenud jälgimisest ja vaatlemise oskusest kõnelevad samuti Ilmar Malini portreed. Kui neile töödele lisada Rudolf Sepa revolutsionääri Ado Grossi portree ja veel mõned teised, võib öelda, et meie kunst on tõepoolest astumas sammu sisulise süvenemise poole, mida publik ja retsensioonid on kunstiloomingult juba pikka aega nõudnud ja oodanud.

Rõõmustab see, et terve rida kunstnike ei jää seisma oma seniste saavutuste ringi ja püüavad uute suuremate töödega püstitada ka uusi probleeme. (Nimetatule lisaks näiteks Harald Eelmaa, Ilmar Torni, Vive Tulli graafika jm.). On muidugi rohkesti ka vastupidiseid näiteid. Nii näib heade eeldustega portretist Luulik Kokamägi tunnustavat modellidena esimeses järjekorras ainult oma perekonnaliikmeid ja ta kujutab neid alati küllaltki ühelaadiliselt. Üksteisega sarnaseid Tallinna motive maalib juba mitmeid aastaid ka Agu Pihelga. Selliseid näiteid võiks tuua tunduvalt rohkem. Ka keskpärast materjali, juhuslikke etüüde, mille õigem koht oleks atlejees ettevalmistavate visandite mapis, mitte aga näituse ekspositsioonis, esineb samuti arvukalt. Ometi ei määra need viimased näituse üldilmet. Peamisena jääb näitusest lahkudes mulje mitmest tööst, mis suudavad vaatajat haaratada, mis oma kunstilise tunnetusega erutavad.

«LIBAHUNT»

TALLINNAS

Oktoobripühade ajal esietendus «Libahunt» Eesti NSV Riiklikus Vene Draamateatris. Selle meie rahvusliku suurteose lavaletoomisel oli kollektiivile abiks kutsutud eestlastest kolleegid L. Kalmet (lavastaja), A. Peek (dekoratsioonid), N. Mei (kostüümid), H. Otsa (muusika) ja H. Tohvelman (tantsud).

Kuidas ka «Libahundi» tõlgitseda, ikka sõltub tema lavaline edu suuresti Tiina osatäitmisest. Vene Draamateatris on täisvereline Tiina olemas. Ja mitte ainult olemas, vaid Eesti NSV teenelise kunstniku A. Bedredinova Tiina on selle kuju üks ilmekamaid ja jõulisemaid lahendusi. Ta kehas tab suure emotsionaalse pingega elu rõõmsat ja tulist, looduse rüpes kasvunud ja vabaduseihing hinges kandvat Tiinat. Jõuliselt kõlab tema süüdistav monoloog jaanitulepildis, liigutav on tema tunnete avaldumine Marguse vastu metsapildis, stigavalt traagiline tema suremisestseen.

Kordaläinult esineb ja kuju põhiloomust on edukalt tabanud E. Zigadlo Mari osas, kuigi tema osatäitmisel näib olevat veel mõningaid kasutamata reserve, eriti II vaatuses. (Vene Draamateatris nimetatakse «Libahundi» draamaks 3 vaatuses 5 pildis, ent lubatagu arvustuses jääda siiski Kitzbergi numeratsiooni juurde.)

Eesti NSV teeneline kunstnik J. Vlassov püüab Margust senisest traditsioonist erinevalt kujutada. Kitzbergi loominguga kõige põhjalikum uurija V. Alftoa kinnitab nii oma suures kui ka väikeses monograafias, et «Libahundi» autor ei tahtnud «Margust näha tõi-kesena. Ta on avaldanud mitmel puhul rahulolematust, et Margust on kujutatud laval liiga saamatuna. Ilmselt ei ole kirjanik selles kujus mitte niivõrd tahtnud esile tõsta ta jõuetust, kui vastasjõudude üleolekut, mis tegi väljapaistetuks igasuguse alistatavuse neile». Nähtavasti ongi nii lavastaja kui ka osatäitja sellest seisukohast lähtunud. J. Vlassovi Margus on igatahes temperamentsem ja julgem kui tema viimased eelkäijad Eesti teatrilavadel. II ja III vaatuses on J. Vlassovi Margus huviga jälgitanud, hea on ta lõppseisend, ent IV vaatuses satub ta seesuguse tõlgituse tõttu raskustesse. J. Vlassovi Margus näib niivõrd kangelasena, et peaks koos Tiinaga lähkuma Tammaru talust. Et aga seda ei luba näidendi tekst ega tegevusloogika, siis peaks J. Vlassovi Marguses IV vaatuses jooksul midagi toimuma. Seda ei ole suutnud näitleja veel aga veenvalt näidata. Lavastaja aitab lõpuks J. Vlassovi hädast välja misantseeniga, kus peremees seisab nagu müüri reheväraval ega lase Margust järgneda Tiinale. Kuid «Libahunt» ei ole ju näidend kurjast isast ja allaheilikust pojust, vaid Tammaru peremehe tegude ja sõnade kaudu väljendub see feodaalse ühiskonna karm sund, sajaniditeppikkuse harmumuse ja allaheilikkuse masendav jõud. Ja esmajoones just sellele jõule alistub Margus, sest ka tema kuulub Tammaru inimeste hulka, kellele on iseloomulik leppimine oma saatusega. Tõsi, oma hinges Margus ei alistu, tema leppimine saatusega on poolik, on väline, ja seda me näeme hästi J. Vlassovi esituses V vaatuses. Kuid IV vaatuses ka Margus kaalutleb ikkagi: «Ja kes meid paari, kes meid kirikukirja paneb, kui mõisakirja ei ole!» Aga just see näidendi sotsiaalse tagapõhja avamiseks nii tähtis lause ei ole kuigi aktsepteeritud ja kaob muu teksti hulka. Ka stseen vanaemaga (M. Zahharova) ei pääse veel mõjule, sest J. Vlassovi Margus ei kuula kuigivõrd vanaema.

Nii on Marguse armastuse vastas seisvad ühiskondlikud jõud halvasti esile toodud.

Küsitavusi IV vaatuses suhtes tekib ka sellel tõttu, et V. Arhipenko ei ole veel täiesti leidnud Tammaru peremehe mõttemaailma. V. Arhipenko peremees on kuidagi liiga pehme ja muhe, temas ei peegeldu küllalt see ajajärku masendavus ja aastasadade pikkuse orjapõlve rusuv vaim, mis paneb teda karmilt maha suruma Marguse ja Tiina mässu. IV vaatuses on V. Arhipenko raskusi peremehe käitumissoone usutavalt esitamisel. Isegi siis, kui ta püüab range olla, ta silmad naeravad. Ja jääb mulje, et see on mingi isiklik kius või vaen. mingi salakaval intriig, mille pärast peremees Tiina minema kihutab. Üldse on just IV vaatuses lahenduses kõige rohkem küsitavusi, siin tahaks veel mõndagi viimistleda, lihvida, järele mõelda.

Mõndagi tahaks täpsustada ka III vaatuses alguse massistseeni lahendustes. Rahvas on siin liiga Tiina vastu meelestatud, väga suuresti isiklikult, laia žesti ja ülevoolava kahjurõõmuga paandatakse libahundi lugusid. Kuid minu arusaamise järgi peetakse nii Tiinat kui ka üldse Tammaru perest küllarahva hulgas lugu ja niisugune suhtumine ei ole kuigi põhjendatud. Pealegi on need libahundi-jutu puhujad ja uskujad kõige orjahingelisemad ning arglikumad, nad peaksid ka natuke kartma Tammaru rahvast säärase süüdistuse eest. Libahundi-jutt peaks algul levima poolvargsi, vaikselt, müraita inimesi kui vinge — leegiks pühvata ja alles Mari repelliiga — pärast seda julgevad kõik nööd ebausklikud eideid ja piigad ka valju häält teha, sest nüüd on Mari täielikult võtnud vastutuse selle jutu eest enda kanda. Järgnevaid Tiinale adresseeritud pilkesalme ei ole mõtet samuti anda nii tõsiselt-traagiliselt,

JA VINNITSAS

Ka Vinnitsa Sadovski-nimeline oblastiteater tõi lavale August Kitzbergi tragöödia «Libahunt». Ukraina Teatriühing oli kutsunud etendustele ka eesti külalisi. Teiste hulgas viibis seal allakirjutatu.

Kui satud esmakordselt kuhugi vennasrahva või võõramaisesse teatrisse, siis huvitub sealset repertuaarist, näitlejate mängustiilist, lavakujunduse laadist ja sellele lisaks muidugi publiku reageerimisviisist ettekannetele, aga ka teatriruumest. Eesti näidendi ettekannet jälgima asudes tekkis lisaks nagu mure selle menu pärast. Kuidas saavad näitlejad hakkama oma ülesandega, kas on lavastuses lahti mõtestatud autori ideelised ning kunstilised kontseptsioonid ja antud neile vastav lavaline teostus? Kuidas võtab publik vastu nii kauges ajastuses ning miljöösse asetatud traagilise konfliktiga draama?

Ettevalmistuseks oli teatri kollektiiv eesotsas peanäitejuhi F. Vereštšaginiga teinud oma parima. Lavastaja koos kunstnik M. Bilskiga oli käinud konsulteerimas eesti lavastajaid, kunstnik oli hoolikalt koordineerinud lavakujunduseks vajalikke esemeid ja kostüüme etnograafiamuuseumis ja visandanud maastikke näidendi II ja III vaatuses jaoks. Näidendi oli varustanud originaalse saatemuusikaga helilooja O. Radtšenko ja jaanitulestseeni tantsu oli kutsutud lavastama eesti parim asjatundja H. Tohvelmann. Ja kõik see hool oli andnud tulemusi. Kui tõusis

KAHEL LAVAL

mis lisab tarbetut müstikahõngu, siis oleks nähtavasti ulakas-järelemõtlematu toon asjakohasem.

Eesti NSV teenelise kunstitegelase A. Peegi dekoratsioonid olid õnnestunud, eriti meeleolukas näis metsapilt ja jaanitulepilt. Ent maailmiselt rebenenud rehealusekatust võib ju olla huvitav ja novaatorlik traditsioonilises «Libahundi» kujunduses (IV vaatus), kuid vaevalt küll sobib korraliku ja korrapärasust austava Tammaru pere iseloomustamiseks.

Leo Kalmet on suurte kogemustega lavastaja ja «Libahundi» probleemid on talle hästi lähedased. Vene Draamateatri kollektiiv on talle küll vähem tuttav ja teistsuguse mängulaadiga, küllap on seetõttu suuri kohanemiskursusi hoopis temperamentsemate kaasaja karakterite kehastamisega harjunud näitlejate viimisel eesti ajaloolisse olustikku. Kuuldavasti oleval «Libahunt» toodud seekord lavale rekindliselt lühikese ajaga, mis nähtavasti ongi lavastuse ebaühtluse põhjus. Oluline oleks paremini tajutavaks teha näidendi sotsiaalset tagapõhja. Sest tähtis on, et «Libahunt» ei jääks isikutragöödia pinnale, vaid kasvaks sotsiaalseks draamaks. Selleks on ka käesolevas lavastuses vajalikud eeldused olemas ja seepärast sooviks, et tööd lavastuse juures jätkataks. Selleks kohustab kas või üksi Tiina õnnestumine.

«Libahundi» lavastamisega on Eesti NSV Riiklik Vene Draamateater astunud hinnatava sammu eesti klassika tutvustamisel.

Oskar Kruus

Stseen «Libahundi» viimases vaatuses Eesti NSV Riikliku Vene Draamateatri lavastuses — Tiina (A. Bedredinova), Margus (J. Vlassov) ja vanaema (M. Zahharova).

huika kuuluva vaataja arvamus, ei kuidagi pädevat kriitikat. Seega siis «hääl publiku hulga» ja sellisena tuleks ka võtta alljärgnevat märkmeid. Kui keegi meie lahkest vastuvõtjatest pärast etendust küsis arvamust ning hinnangut ettekande kohta, siis võisin talle teesklematult vastata, et peamise ülesandega on kollektiiv hästi toime tulnud, näitejuht on teose ideelist sisu kui ka olustikku õigesti tõlgendanud. Kuid oleks alusetu oodata, et lavastuses oleks kopeeritud mingit eesti teatri oma, ja see poleks olnud ka õige. Arvan, et õigem lahendus on anda autori kavatsuste ning ideestiku kunstiline tõlgendus nähtuna läbi rahvuslike teatritraditsioonide prisma. Ja seda tehti. Ukraina teatrite mängustiil näib erinevat eesti omast. Oli võimalus näha Vinnitsa teatris M. Zarnudnõi «Surnud jumalat» ja Kilevis I. Franko nimelises teatris M. Rudenko «Mere põhjas» — mõlemad algupärandid. Ja «Libahundi» mängustiil näitas ühiseid jooni nendega. Kui me eesti teatris oleme harjunud nägema realistlikku esitust, kus näitlejad seemsi pingeld väljendavad tagasihoidlikult, neid n-ö. miimika ja žestide abil nähtavaks tegemata, kus liikumine ja dialoogide esitamisviis ei ületa igapäevase tavalise käitumise raame, siis kõrgis ukrainalaval nähtud draamades hakkas esmakordselt külastajale silma suurem lavaline mäng, afektide nähtavaks tegemine liigutuste, pooside ja pisarate abil, emotsionaalsus ja, ütleksin, romantilisem häälestus. See on väga subjektiivne mulje ja ma ei tea, kas mu matkakaaslased, teatrala eriteadlased, seda arutluskäiku aktsepteeriksid. Vahetasime ühe ukraina teatritegelasega mõtteid mängustiili kohta. Ja ma ühinen täiesti tema arvamusel, et vaevalt oleksid näitlejad enam «eestilist» mängustiili pakkunud suutnud tragöödiat seevõrra publikule lähedale tuua. Ja seda tuleb arvestada ka kõrvalt hindajal.

Aga veel pisut lavastusest. Kui teatritragöödia olustikulisel osal suutis oma stiilis edukalt esitada, siis jäi rohkem puudu sotsiaalse probleemistiku väljatõstmisest. Pakutud kujul oli näidend eeskätt Tiina isikutragöödiaks antud. Nõrgemalt jäi kõlama peategelase oma rahva alistumatus ja muremurdumatu vabadusetsungi esindajana. Seda kriipsutati alla etendusele järgnenud arutluses ja kindlasti tugevdab kollektiiv seda joont järgnevas töötlemiskäigus.

Ei ole mahti peatuda üksikute näitlejate loodud kujudel, paari sõnaga ei saa aga paljut ütelda. Mainigem vaid

kaht osa, millest on eesti kriitikas alati kõige enam kõnet olnud, need on vanaema ja Tiina. Just vanaema erines kõige enam meil kujunenud arusaamast sellest vastuolulisest tegelaskujust. Kitzberg lõi vanaema ju oma ema mälestusest lähtudes ja kriipsutas alla tema hellust. Aga kartusest poja poja saatuse pärast osutub vanaema tahtmatult tammaruliku orjajulmuse ideoloogiks. Vinnitsa teatris nägime vanaema N. Sanovska tõlgenduses hoopiski tahteinimesena, lähedasemana maailmakirjanduses tuntud pimedat nägija tüübile. Tiinat mängisid dubleerides (nägime kaht etendust) O. Laktionova ja S. Bogdanova, kellest kumbagi ei oskaks teise suhtes esikohale asetada. Esimene neist oli tüürlisem, ta mäng jäi meelde eriti II vaatuses, teose finaalis aga kiindus meelde draamatilisem Bogdanova. Mõlema näitlejari olemuses oli nii palju nooruslikku sarmi, mis seda tugevamini tegi tajutavaks saatusliku hävingu eelaimuse, nii et meenus «Romeo ja Julia» samalaadne traagiline armastus surma varius. Kui lavastuse edasises töötuses Tiina kujule lisandub enam terast ning ta suurema ekspressiivsusega väljendab uhkust ning paindumatus, võib kõnelda tõelisest saavutusest.

Vinnitsa teatri «Libahundi» lavastus on hinnatav mitte ainult puhtkunstiliselt seisukohalt. Vahendades eesti lavakunsti sealsele publikule luuakse nagu nähtamatu side vennasrahva teatritehnikatega, mis on sügavamale haarav ning elamuslikum kui deklaratiivsed sõnad. Sügav tänu selle eest ukrainasõpradele!

Villem Alftoa

Eesti kirjandust vennasrahva keeles

● Usbekistani Kirjanike Liidu häälekandja «Uzbeki Kirjanike Liidu» tutvustab oma käesoleva aasta septembrinumbris Ain Kaalepi «Samarandini vihkut». Peale sissejuhatava sõnavõtu leiavad avaldamist A. Tarhuši tõlkes A. Kaalepi luuletused «Usbeki tants» ja «Töö käib».

KOHTUTI A. RATASSEPAGA

Elva meeskooril oli kohtumine dirigendi ja helilooja Arvo Ratassepaga. A. Ratassepp andis koorile näpunäiteid tööks ning jutustas oma Moldaavia-reisi muljetest. Vaadati amatöörfilmi Elya meeskoorist.

J. Malt

fustest. Võimalusi on aga märksa rohkem. Mainigem vaid uute tehaste, tööpinkide, vooluliinide käikuandmist, huvitavate külaliste saabumisi-lahkumisi, näituste avamisi.

Lindistatud reportaažil on oma eelised. Ta võimaldab saadet täiuslikkuseeni viimistleda kõigi raadiopetsiifiliste vahendite taidurliku kasutamiseks. Meistri käes on kümnend helitaustad, muusika, vahetekkide hoolsalt valitud sõnad, dokumentaallõikude ekstrakt. Sünnib hästi kuulata ja nauditav reportaaž miniatuur. Kuid tõtlemise aeg ja meetod kaotavad vahetu kohaloleku tunde ja operatiivsuse. Need on aga kiirete sündmuste puhul põhikriteeriumiks.

Ajavõit on raadio suurim trump ja üks raadiopäraseuse komponent. Mitte «eile» vaid «hetk tagasi». «praegu» on raadioinformatsiooni põhiline sissejuhatus.

Dokumentaalne raadiokunst

Võimalusi. Autori käsutuses on olulised raadio-olukirjeldused ja raadiotutustuse kõigi võimaluste tulelõud.

Raadio-olukirjeldusel oma dokumentaalsete helilõikudega on märksa sügavam veenmisjõud kui ajalehe olukirjeldusel liigilähedaselt üles võetud juurde mõeldud dialoogidega. Inimese hääletoonis, kõnemaneris, sõnade otsimise ja parata leidmise viisid avaneb karakter, tekib pilt, mida on

raske edasi anda kõrvalseisja kirjelduse abil.

Iga kuu antakse eestriks kümneid olukirjeldusi. Ants Saar, Ott Kool, Julius Tillo tunnevad inimest ja oskavad kuulajat teda armastama õpetada. Nende olukirjeldused on tugevad kirjanduslikud tööd, kuid nad ei ole kirjutatud kuulamiseks. Tõsi, Ants Saar, Herman Sergio ja mõni teinegi on teinud ka kuuldekirjanduse lennuproove, kuid esimene pääsuke ei too veel suve. Oma meistrite viimase aja loomingust väärivad kilbile seadmist Ene Hioni raadio-olukirjeldused «Mihhailovskojes». See on emotsionaalne, läbinisti raadiopärane töö. Puškini ja tema sünnikoha ilu paremale mõistmisele kõnelevad kaasa luulekatkendid, romansid, frazmendid ooperist, vestluskiidud kõhalealt. Kõik komponendid sulavad kunstiliseks tervikuks ja loovad pildi, mis kuulaja mõttes elama jääb.

Suure nõudmise tõttu jõuab aga eestriks nii nagu ajakirjanduse veergudele palju ka märksa nõrgema kaaluga töid. Katsetatud on need valdavalt portreasaadete, lugude, inimestest, Kukuvaad aga välia illustreerivate probleemiliste olukirjeldustena.

Raadioajakirjanduse suur veenmisjõud peitub tema dokumentaalses vahetult nähtud kangelasest ja nende sõnade kuulajani toomises. Raadio-olukirjelduse võimalused on siin ammu enamad. Praktika aga näitab, et elu oma poeesiaga, inimsaatusel ülla dramatismiga pakub autorile vahel võimalusi eredate saadete loomiseks, kus

olukirjelduse raam jääb kitsaks. Paratamatult peab ühe jalaga astuma kirjanduslike vormide valdkonda. Nii sünnibki dokumentaalse materjali ja autoripoolse kirjandusliku loomingu sünteesina raadiotutustus või raadionovell.

Tugeva raadiionovelli «Kõik ühe eest» kirjutab aasta tagasi Valdo Pant. See on äärmiselt dramaatiline lugu inimelust, mis võidetakse elule tagasi.

Kuid astume veel ühe sammu. On fakte, mis räägivad ise enda eest, sündmusi, mis ei nõua kunstniku pintsli taonandmist. Veel rohkem on aga probleeme, mis alles pärast kirjanduslikku töötlust kerkivad esile täies suurus. On olukordi, millal dokumentaalsus hakkab autori piirama, kindel adressaat takistab laiu üldistusi tegemast, olukirjelduslik meetod kirjandusliku kuju sündimist.

Kas raadio peab nende ülesannete eest tagasi astuma, need kirjandusele jätma? Nii ei tohiks talitada. Aeg on küps, et kõnelda täie häälega üldse raadiokirjandusest.

Meil on kuuldemäng ja raadiotutustus ja raadiopoeem. Hiljaaegu kanti ette Enn Vetemaa poeem luuleansambli «Inimene ja taevast», mis täie kõlajõu saavutab raadios, kuulates, mitte kunagi aga lugedes.

Kui kirjaniku relvaks on sõna ja need on kirjaniku sõna, siis on kirjaniku võimalused on laiemad. Kaasajal ei tähenda tehnika kunsti surma, vaid on tema tööriist. Raadiokirjaniku kasutada on heliindri võimalused kahe tu-

hande erineva faustaga fonoteegist, mõtet süvendav muusika, elavad dialoogid. Niisamuti kuulamiseks kirjutatud teksti eripärane mõjujõud oma napi lause, mõttekorduse ja piltlikkusega. Nii nagu teatri- ja filmidramaturg peab arvestama lava- ja ekraaniseadusi, loob raadiokirjanik raadio-võimalusi meeles pidades.

Vestest ja kunstilisest publitsistikast

Unustatud on eesti kirjanduse ja ajakirjanduse väärtuslikud vestetraditsioonid. Raadiosaadete omapära arvestades, kus puudub võimalus kuuludat veel kord üle kuulata, pakub veste oma ladusa, vaimuka ja humoristliku jutustamisviisiga erilisi võimalusi kuulaja tähelepanu köitmiseks. Selline jututuhumise viis on meil aga hoopis kaotsi läinud. Ometi võimaldab veste kasutada otsest pöördumist kuulaja poole, temaga polemisel, peamõtte juurde uuesti, tagasi pöörduda, seda edasi arendada, tabava sõnaga meeldejäävaks muuta. Seda kõike lihtsas, igaühte kuulama kutsuvas toonis.

Viimasel ajal me kasutame vähem akadeemiliste loengute tava ja artiklite ettelugemise kommet. Pärast tööpäeva, see on aga põhiline raadiotelefonidatav aeg, on sellised ettelugemised

ringi avardava materjali pakkumiseks on vaja leida uusi teid. Eespool agiteeritud veste oleks siin parajaks abimeheks.

Põud on ka kunstilisest publitsistikast. Tõsi, see on olnud kirjanike pärusmaa, D. Vaarandi «Uuenevate mälestuste linnad», K. Merilaasi «Inimeste taevast», on viimase aja paremateks näideteks. Kuid sellest on vähe. Raadio vajab eredaid publitsistlikke töid, milles lihtsasti teaduse tõdedele või uutele mõtetele oleks värvikult, fantaasiat ja poeesiat. Publitsistika on sõda vaikesse veelde. Oma erutavuse, mõtte- ja kujundirikkusega peab ta kuuluma ka raadiotele.

Kriips alla

Ükskõik missuguses vormis me oma kuulajatega sidet peame, see on inimestevaheline side. Mikrofon, raadiolaine, vastuvõtja ainult vahendavad mõtteid, tundeid, elamusi. Huvid on erinevad. Igal saatelilil on oma auditoorium, kelle soov peab arvestama. Kuid on üks üldine kriteerium, mis määrab kõigi saadete kuulatavuse. Lihtsus ja siirus ütlmises ning mõtlemises. Millest me ka kõneleksime, see on inimeste elu ja töö, ja kuulavale seda needsamad inimesed.

Partei Keskkomitee hiljutises otsuses raadio ja televisiooni töö kohta rõhutati eeste raadiotöötajate leidmise vajadust. Eespool taheti näidata et 1962. aastal on silmalaad ka raadioajakirjanduslike ja raadiokirjanduslike uute žanride esimesi võrseid. Need vajavad tähelepanu.

Selle aasta kümnes

Oktoobrikuu «Loomingus» rõomustab kõigepealt lühiproosa suhteline arvukus. Ajakirja kaante vahel on 6 proosalugu 4 autorilt. Oleks hea, kui hakkaksime novellipöuast üle saama, nii et ei tarvitseks trükkida paljusid numbreid läbiivaid romaane, mis niikuini kirjastuse vahendusel kord lugeja lauale jõuavad.

Seekordest lühiproosast näib kõige enam kaalu olevat Paul Kuusbergi novellil «Kust te teate, et Robert Viirpüü tapeti?». Autor viib tegevuse sõja-järgseisse aastasse, mil isikukultusega kaasnes mõni kord aegade inimeste, läbinisti ustavate kommunistide asjatü umbusaldamine. Novelli keskuses on asetatud mina-tegelane, kes tagantjärele tuleb meelde toimunud ja mõistatavate passivse kõrvaltvaataja osa üle. Nüüd, aastate järel, mõistatatakse: «Ma oleksin pidanud hoiduma, et kommunist, et ühtki inimest ei tohi niiviisi umbusaldada.» Ja teisel: «Kas ma saaksin ennast õigustada tolleaga üldise olukorraga? Nõukogude seaduslikkuse rikkumistega? Ei. Ei tohi.»

Novellis mõjub positiivselt see, et tegelaste valikul pole kirjanik läinud kergema vastupanu teed, esitab elu kogu selle vastandlikkuses ja komplimenteerituses. Mina-tegelase sõber Robert Viirpüü on aus kommunist, kes sõja puhkedes astub kõhklema hävitus-pataljoni ja kaitseb Tallinna viimase silmapilguni. Tema naine seevastu on veel kramplikult kinni minevikus ning hiljem saab temast bandiitide käsilane.

Kunstilisest küljest ei ole novellis kõik laitmatu. Üsnagi olulistest episoodides jääb vajaka sügavusest, ilmekatest detailidest, autor lepib mõnikord kaunis ühetoonilise ärajutustamisega. Kahtlemata kahandab see novelli tunnetuslikku väärtust, mõju lugejasse. Kohati tundub ka kompositsioon juhuslik (näiteks kojutuleku-stseen on antud pikalt, kohtumisele Ingega aga ainult paar rida).

Kuid kokkuvõttes on novell siiski erutav ja selles jääb kõlama suur mõte: igaüks peab olema võitleja inimise eest.

Novellivõistluse teise auhinnaga premeeritud Aino Toomaspoja «Võtmehoidjad» avab meile ühe tavalise, päikesepaisteliselt suvepäeva nooruki silmade läbi. Oieti ei juhtu novellis midagi põrutavat. On noormees oma mõtete, tunnete, unistustega... ja kõik. Kuid ometi on nendel lehekülgedel hea Kaarli teltiline olla. On ju tema üks meie tänaste päevade noori oma elurõõmu, oma terve mõttemaailmaga. Talle näib argipäeva romantika avastatud asi olevat. Novellis on toredaid tähelepanekuid noorukite psühholoogiast.

Ja ehkki novellis leidub ka kunstlikku, ebaeasat, eakohatut, veab nooruslik hoog endaga kaasa. Ka sillerdavalat kirjanepet, mis sisuga on heas vastavuses, annab siin oma osa selleks, et «Võtmehoidjad» võiks pida üheks tänavuse aasta paremaks novelliks.

Tänavuse novellivõistluse paremate avaldatud tööde põhjal kerkib aga küsimus — kas meie kaasaegses novellikirjanduses hakkavad pingeline süžee ja konfliktid minema oma tähtsust? On ju nii Valtoni, Toomaspoja ja mõneti ka Kaugveri novellid võistlustööd rohkem arutlused, pildid, portreed, kuigi need pole iseenest mitte sugugi halvad. Klassikalise novelli mõistest pole sugugi välistatud kramplikult kinni hoida, kuid kõrvuti sellest on novellidega tahaks näha ka süžeekindlaid, tugevate kaasaia elu konfliktidele ja probleemidele ülesehitatud novelle.

Ka Juhan Saar ei paku ses osas oma eelmise aasta novellivõistlusel äärmärgitud töödega «Teel» ja «Värviline mõte» olulist lisa. Hetkeline meeleolu, teatav sõnastuse lihtsus on, kuid lood ei eruta, jäitavad lugeja neutraalseks. Väino Ilus on seekord esindatud kahe looga. Kirjaniku viimase aja loomine on näidanud tugevat küsemistendentsi, sellepärast ootad tema uusloomingut põnevusega. Juhustuses «Raudvara» on häid töömotive, huvitavaid töömehetüüpe. Kahtlemata on

kirjanikul kõige enam õnnestunud peategelase, endise tsehhijuhataja Jansi kuju. Väino Ilus on hästi elanud sisse elupõlise töömehe, tsehhiraudvara Evald Jansi tunnetesse ja mõtetesse. Meelde jäävalt on autor avanud Jansi hingeelu pärast seda, kui direktor teeb talle ettepaneku minna vanale tööle tagasi. Väliselt tahab Jans direktorile ja töökaaslastele näidata, kui rõõmus ta sellise ettepaneku üle on: sisemiselt aga on tal tuluselt kahju loobuda tsehhijuhataja harjunuks saanud ametist. Autor jälgib tähelepanelikult Jansi ning töökaaslaste ja uue tsehhijuhataja vaheli suhteid. Usutav ja põhjendatud on Jansi arvamus muutumine viimase suhtes.

Kui Jans on väljapeetud kuju, siis seda ei saa öelda teise küllaltki tähtsa tegelase, uue tsehhijuhataja Remmelkoore kohta. Mis siis temast meelde jääb? Tehnikumi lõpetanud noormees tuleb plekitsehi juhatajaks — tuleb, näeb ja võidab. Kõik hakkab liiga kergesti minema, nagu lepa-se reega. Noormees haub oma kabinetis õpikutarkusest välja plekktoodete valmistamise voolumeetodi, mille tagajärjel töövõljalikus tõuseb. Kuigi jutustus on kirjutatud eelkõige Jansi pärast, rikub selline pealiskaudne süžee-käsitlus soodsat üldmuljet. Kas ei oleks pidanud Ilas, kui ta Remmelkoorega seoses noore spetsialisti uute tautu toomise probleemi üles tõstis, seda ka kogu mitmekülguses, sügavalt ja usutavalt avama?

«Möödupuu» on kirjanduslikult tagasihoidlikum. Iseendast on päevakorda tõstetud tähtis probleem — võitlus formalismi, paberlikkuse vastu sotsialistlikus võistluses. «Möödupuu» on see probleem küllaltki teravalt püstitatud. Peeter võtab endale viltsa lehmadegrupi hoolimise ning tugeva tööga suudab lehmade piimaandit suurendada ja kolhoosi keskmiste tasemele jõuda. Rajoonikomitee instruktor aga, kes teda külastab, hakkab teda targutavalt õpetama ning soovib eesrindlasest eeskujut võtta, kuigi on teada, et viimasel on uus laut ja puhutatõulised lehmad, s. t. hoopis paremad tingimused.

Kahjuks ei toeta autori head kavatsust niisama tugev kunstiline sõna. Tunda on, et ta pole ses suunas kuigi võrd pingutanudki, tegelased on jäänud detailsemalt välja töötamata. Luule osas paistab kõigepealt silma Jaan Krossi «Kuupaiste oratoorium», koostöös helilooja Eino Tambergiga valminud oratooriumi tekst. Jaan Kross on pöördunud meie võimsa kosmosesajandi ja rahuprobleemi poole. Teksti iseloomustavad laiahaardelisus, pateetilisus. Kuid lahus muusikast poleks vahet õige sellele mingit põhjalikumat hinnangut anda.

Seekordne «Looming» on jälle mitmeid lehekülgi leidnud meie noorte poeetide loomingu. Igaüks neist püüab näha, avada meie tänast päeva kuidagi omapoolelt, oma vaatenurga alt. Miks mitte koos Vanda Sõlesepaga arutada Vargamäe soosilal uuest noorusest ja Vargamäest?

Tulla pasteldes ja selsta kaua soos oleks ainult võits ja vale paatos...

Pole ainult hõnapiidil mullas me, ja me armastuses vähem viha — me jälg on Linnute peal küllal, sirutame mullavaevast piha

Arvi Siig laulab tuledest, mis:

Õds põlevad. Ja nende kõle valguks mind piinab nii, et kogu rahu kaob.

«Tunnen, et ma olen osa / kõigest kaunist keset suve», pihib Salme Lepik. «Mul on hea meel, / et ma elan» — deklareerib Helgi Müller. Kõigis neis on meeldivat hoogu, nooruslikkust ja värskest. Ilmselt on noorte luule meie poesiapõllul üsna arvestatava koha omandanud.

Valeeria Villandi ja Paul Haavaoka seekordsed värsid meie luulesse olulist lisa ei too. «Karjala teedel» puhul väike mõte. Kirjanikud armastavad viimasel ajal küll palju reidida ja oma tähelepanekuid kirjutada. Kuid kas pahatihti ei lepi nad ainult bussiaknast vaatamisega, põgusate muljetega? Sellega ehk on seletatav, et külastatava maa tõelist hinge, argipäeva töömeelolu meie viimase aja luules peaaegu ei kohta.

Ja lõpuks — rõomustav on, et «Looming» on leidnud ruumi ja tahtmist vene noorte poeetide luule tutvustamiseks. Muidugi pole ajakiri ainult noorte meelolu, kuid vististi ei teeks kahju selle traditsiooni pidev jätkamine.

Lembit Remmelgas

Vallo Raun

KULTUURIMINISTEERIUMI KOLLEGIUMILT

Kultuuriministeeriumi kolleegiumi järjekordsel koosolekul vaadati läbi vabariigi teatri repertuaariplaanid 1963. aasta esimeseks pooleks. Mida siis on teatrispõrpadel oodata? Üldiselt võib öelda, et kõigil favadel kasvab rõomustavalt kaasaegset nõukogude elu käsitlevate teoste osatähtsus. Nii on algupäranditest kavas E. Ranneti «Haned» (Draamateater), L. Kompuse «Erika päev» ja E. Tambergi «Kuupaiste-oratoorium». J. Krossi tekstile, mis etendub koos Sophokleese antiiktragöödiaga «Kuningas Oidipus» («Vanemuine»), D. Normeti «Kastanipoiss» (Nukuteater), O. Toominga romaani «Perekond Kirretid» dramatiseering ja H. Puki «Jüri» (Rakvere Teater). Väh loota, et see loetelu veel täieneb praegu valmistatavate teoste arvul.

Mõndagi huvitavat on kavas ka venasvabariikide dramaturgiast. Eriti peaks siin nimetama A. Arbuzovi uue näidendi «Meid oodatakse kuskil» esiklavastust «Vanemuises». Lavale jõuavad veel V. Panova «Kuidas elad, noormees?» ning N. Dumbadze ja G. Lordkipanidze «Mina, vanaema, iliko

ja Ilarion» (Draamateater), I. Stoki «Jumalik komöödia» (Pärnu), I. Drutse «Kasa mare» (Viljandi), N. Hikmeti «Veidrik» (Rakvere) jt.

Klassikast on plaanis A. Gribojedovi «Häda mõistuse pärast» («Vanemuine») ja F. Dostojevski romaani «Venelast Karamazovid» dramatiseering (Vene Draamateater). Rahvademokraatiamaade autorite teostest lavastab Pärnu teater P. Karvaši «Kesköö missa». Unustatud pole ka Lääne autoreid: Draamateater on võtnud kavva M. Aimé «Tähe mehe pea», Vene Draamateater C. Oddeksi «Kuldse pois», «Ugala» T. Williamsi «Orpheus läheb põrgusse» jne.

Veel arutati kolleegiumil ministeeriumi varustuse-turustuse peavalitsuse tööd. Ehkki peavalitsuse töönäitajad III kvartali mõnevõrra paranesid, esineb puudujääke siiski veel hulganisti: kaupade käibekiirus pole küllaldane, laoseisud ja käibekulud on ülemäära suured, kasumiplaani ei täi-

deta jne. Põhjuseks on ühelt poolt see, et peavalitsus kontrollib ja analüüsib tööd puudulikult, teiselt poolt aga ka see, et mitmed allasutused (eriti teatrid) ei arvesta kaupade tellimisel tegelikke vajadusi ja võimalusi. Kolleegium kavandas abinõud peavalitsuse töö parandamiseks.

9. novembril hilines «Estonia» teatris «Muhulaste imelike juhtumiste» etendus tervelt 40 minutit võrra seetõttu, et üks osatähtaist — Asta Vihandi ei ilmunud õigeaegselt teatrisse. Kolleegium mõistis sõnase pretsedenditu juhtumi teravalt hukka ja konsulteeris, et teatrid juhtkond ei ole sellest teinud küllaldasid järeldusi ega rakendanud kõiki vajalikke abinõusid analoogiliste juhtumite kordumise vältimiseks. Seoses sellega tehti teatri direktorile R. Hammerile märkus ühtlasi märgiti, et ka teistes teatrites tuleb ette etenduste alguse hilinemist 10–15 minutit võrra ja peeti vajalikuks, et kõigis teatrites astutaks samme distsipliini tugevdamiseks.

Võitlus usuliste eelarvamuste vastu on aega, vaeva ning peenetundelisust nõudev töö. Artiklis «Võitleva materialismi tähisusest» märgib V. I. Lenin: «Rahvahulkadele on tarvis anda kõige mitmekesisemat materjali ateistliku propaganda alalt, tutvustada neid faktidega kõige mitmekesisematelt elualadelt, läheneda neile nii ja teisiti, et tekitada neis huvi, äratada neid religioosusest unest, virgutada neid igaükselt, kõige mitmekesisemal viisil.» Ja muidugi sõltub eelkõige kultuuri-töötajast, kuidas laiata ja oskuslikult kasutada selle võimalusi ja vahendeid võitluses religioosse ideoloogiat.

Pärnu linnas on ateistliku kasvatus-töö keskuseks Poliitiliste ja Teadus-alaste Teadmiste Levitamise Ühingu teadusliku ateismi sektiioon. Tuntu-mateks ja auditooriumides oodatud lektoriteks on H. Paevali, V. Jelle, P. Arike, A. Ebrok jt., kes oma sisukate loengutega kutsuvad kuulajaskonnas esile küsimusi, arutelusid ja vaidlusi. Piirkonna maanelanikkonna hulgas on hästi vastu võetud filmilektoriinne. Ühingu saatis eelnevalt välja vestluse tekstid maalektorite gruppidele. Vest-luse puhul näidati ateistlikke filme «Püha Jõrgeni pidu» või «Pilver Borski kohal». Nii peeti ligi 100 vest-lust ateistlikel teemadel rändkino eten-duste eel.

Kahjuks peab aga märkima, et täna-vu on Pärnu piirkonna kultuuriasu-tustes ateistlike loengute arv väiksem kui eelmistel aastatel. Põhjused? Ühingu sekretär kuulab jõudu loen-gute tehnilisele organiseerimisele, kul-tuuriasutuste juhatajad initsiatiivi ei näita. Ometi oleks loomulik, et kultu-u-rasutused ise oleksid nendest huvita-tud.

Kultuuriasutustes peetud loengute teemad kõnelevad enamikus üldistest tõdedest — «Keda teenib religioon ja kirik», «Usk ja tegelikkus», «Ristiusu teke ja päritolu». Kahtlemata on va-jalikud needki, hoopis elavamad osa-võttu leiaksid aga loengud, milles puu-dutatakse kohapealselt olukorda ja mis kõneleksid sektantlusel ja luterlusel Pärnus või siis — kommunistlikust ja religioosusest moraalist, religioonist ja meditsiinist jne.

Vähe kasutatakse loengute juures näitlikke vahendeid, pildimaterjali, ta-beleide, filme, diaposiitive. Eesti NSV Kultuuriministeerium saatis kõikidele rajoonikultuurimajadele ateistliku sisuga diafilme, kuid neidki ei kasu-tata.

Rõhutaksin eriti tsüklliste loengute vajadust, kuna ulatuslikke teemasid ei saa vähese ettevalmistusega inimes-tele ühe lühikese loengu piires selgeks teha. Eriti populaarseks on kujunenud ateistlikud loengute tsükliid Pärnu II kultuurimajas, mida organiseeritakse kaks korda aastas. Seejuures kasvab iga järgnev tsükkel välja eelmisest, iga tsükkel lõpeb temaatilise õhtuga, kus on kaastegevad kultuurimaja pa-ri-mad isetegevuslikud kollektiivid. Näiteks lõppes üks loengute tsüklistest temaatilise õhtuga «Mida arvad sel-lest Sina, kaaskodanik?» ning järgmine tsükkel õhtuga «Risti tumeast varjust päikesepaistelisse ellu». Iga loengut illustreeriti vastavasulise filmiga, näitlike vahenditega. Organiseeriti ka raamatunäitusi soovitatavast kirjan-dusest antud teema kohta.

Tänuväärsed võimalusi usuvasta-seks propagandaks annavad küsimus-te-vastuste õhtud ja vaidlused. Seni on aga neid korraldatud vähe. Edu-kalt saaks usuvastast propagandat si-duda lugejate konverentside ja kir-jandusõhtutega, kasutades rahva poolt armastatud kirjanike töid ja mõtteid.

Mõni aeg tagasi ilmus Pärnu II kul-tuurimajas elav aialeht «Ateist», mil-le avaldati järgmised «kirjutised»: «Kommunism ja usk», «Kommunismi ehitaja — inimene ilma religioonita», «Kas on võimalik, et kommunistlikus ühiskonnas eksisteerivad veel usk ja kirik?». Aialeht äratas laialdast huvi, saal oli rahvast tulvil. Ja keegi ei pe-tunud. Esinesid ju Pärnu parimad ateistid, vestlusi täiendati filmidega. Seda elavat ajalehte esitati ka palju-des kohtades Pärnu linna piirkonnas.

Muidugi poleks Pärnu II kultuuri-maja ükski elava ajalehe organiseerimi-sega toime tulnud. Ateistlike ürituste korraldamisele aitab kaasa Pärnu ateistide klubi. Paraku on selle koos-seis veel väike — ainult paarkümmend inimest. Klubisse peaks olema koonu-nud töötajaid Pärnu kõikidest asutus-dest ja ettevõtetest, samuti õpilasi koo-lidest. Võib siiski arvata, et klubi suu-reneb aja loodud ateismikooli baasil. Kuulajateks on registreerunud ligi 50 inimest väga erinevatelt elualadelt. Arvestades tähtsust, mida annab par-tei programm uue inimese kasvatami-sele, oleks vajalik, et Pärnu ateismi-koolil oleksid filiaalid Pärnu piirkon-nas niimelt seal, kus kirikul ja usul on veel kõlapinda.

Pärnu II kultuurimaja on piirkonna kõikide klubiliste asutuste metoodil-ine keskus. Siin on sisustatud metoo-dikakabinet, mis on eeskujuks palju-dele vabariigis. Kabinetis ateistlikus nurgas on kujundatud stendid «Elu tekkimine ja arenemine maakeral», «Naine ja religioon» ja «Need on noo-ruse kohtumispäevad...» Kabineti ju-hatajalt J. Kasperilt võib saada nõuandeid temaatiliste õhtute korral-damiseks ja näituste koostamiseks, võib saada sobivat repertuaari ateist-likuks üritusteks. Rahvamaja juhata-jad aga kasutavad harva metoodika-kabineti abi ateistlike ürituste korral-damiseks.

KULTUURIASUTUSED JA VÕITLUS USU-IGANDITEGA

Nagu teada, oskavad usuorganisati-onid mõjutada inimeste tundeid, ka-sutades selleks nii kõnekunsti kui lau-lu ja muusikat. Seda rohkem tuleb kultuuriasutustes kommunistliku kas-vatustöö ja teaduslik-ateistliku propa-ganda huvides kasutada kõiki kunstil-ise mõjutamise vahendeid, nagu kir-jandus- ja muusikaõhtud, teatriten-dused, kontserdid, filmid.

Kus on kultuuriasutuste agitbrigaa-did sobivate ja aktuaalsete etekanne-tega? Pärnu piirkonnas on nad talve-unes, agitbrigadide vabariiklikust üle-vaatusest ei võtnud sellest piirkonnast tänava osa ühtki kollektiivi.

Teaduslik-ateistliku propaganda üheks puuduseks on asjaolu, et pea-aegu reeglina on üritused ette nähtud võrdsele kõigile. Ei arvestata kuula-jate vanust, seda, kas nad on veendu-nud usklikud või täidavad kiriklikele kombetalitust ainult harjumusest. Sa-gedasti juhtub seda, et kõneldakse usu reaktsioonilistest olemusest neile, kes seda juba ammu on mõistnud. Kõigest sellest lähtudes on kultuuri-asutuste ülesandeks edaspidi usuvast-tat propagandat rohkem diferentsee-rida. Eritist tähelepanu on tarvis pöö-rata individuaalsele tööle usukammit-sais olevate inimestega.

Suurt tähelepanu on pöördatud Pär-nu linna õppiva noorsoo ateistlikule kasvatusle. Keskkoolide juures tööta-vad ateistlikud lektoriidumid. Mõnede loengute («Kuidas tekkis religioon» ja «Ühiskond ja religioon») ettevalmista-misest ja esitamisest on osa võtnud ka vanemate klasside õpilased. Koolides ei ole unustatud individuaalset ateist-likku kasvatustööd. Koostöös komso-moli- ja pionieriorganisatsioonidega on välja töötatud plaanid õpilaste aktiiv-seks kaasatõmbamiseks kooli- ja klas-sivälisesse üritustesse. Seejuures on arvestatud õpilaste huvisid, nende kal-duvusi ja harjumusi. Selline töö on andnud tulemusi. Mõni aeg tagasi käi-sid mõned õpilased koos vanematega palvelas. Nendes õpilastes suudet-i äratada armastust kunstilise isetege-vuse vastu, saadeti nad esinema las-te- ja kultuuriühingutele, osa neist on jäädavalt religioonist eemaldunud.

Nõukogulikele kombetalitused võta-vad Pärnu linnas järjest rohkem maad. Noorte hulgas on populaarsuse võitnud suvepäevad, mis toimuvad Pärnu piirkonna looduslikult kauni-mas kohas Valgerannas. Tänu Pärnu linna perekonnaseisuahtide büroo ja kultuuriasutuste ühistele pingutustele on tunduvalt vähenenud noorte arv, kes peavad vajalikuks laulatust kiriku süngete müüride vahel. Lähemas tule-vikus laheneb ka perekonnaseisuahti-de büroo uute ruumide küsimus, mis seni on murelapseks olnud.

Rohkem raskusi on matuste organi-seerimisega. Surmajuhumi registreeri-misel perekonnaseisuahtide büroos tea-tatakse omastele ilmaliku matusetali-tuse korraldamise võimalustest. Büroo vahendusel saavad lahkunu omaksed kontakti astuda inimesega, kes aitab matust organiseerida, samuti on vii-malus puhkpilliorkestri tellimiseks. Mõndagi saaks siiski veel ära teha. Plaanitakse matusebüroo asutamist. Aga eelkõige peaksid asutuste ja ette-võtete ametiühinguorganisatsioonid ning kultuuriasutused suuremat tä-helepanu osutama nõukogulike kom-betalituste korraldamisele.

Usuvastane propaganda, võitlus re-ligiooni iganditega on kõigi kul-tuuriasutuste tähtis igapäevane üles-anne. Ateistliku propaganda tõhusta-mine aitab usu kammitsais olijatel mõista religiooni reaktsioonilist ole-must, saada aktiivseks kommunistliku ühiskonna ehitajaks.

Heljo Paan

Rumeenia kolleegidel külas

Hiljuti jõudis järjekordselt külastusretkelt Rumeenia Rahva-vabariiki tagasi üks vanemaid eesti filmikunsti pioneere V. Parvel. Reisi eesmärgiks oli tutvuda Rumeenia kinematograafistide tööga. V. Parvel külastas kunstiliste ja dokumentaalfilmide kinostuudioid, Aleksandru Sahhia nim. Dokumentaalfilmide Stuudio demonstris sm. Parvel kaasatööd «Tallinn-filmi» dokumentaalfilme «Elu meie ümber», «Matkareid» ja ühüüt dokumentaalfilmi «Tallinn».

Pärast filmide demonstreerimist toimus sõbralik arutelu, kus eriti esile tõsteti dokumentaalfilmi «Tal-linn» eeskujulikkust ja originaalsust lahendust.

ESTONIA KÜLA JUUBEL

Suure Oktoobri 45. aastapäeva tähistamine moodus Abhaasias Estonia külas erilise elevuse tähe all. Oli ka põhjust: küla asutamisest möödus tänavu 80 aastat. Praegugi elab külas vanu inimesi, kes seisisid ta asutamise hääli juures; nemad võivadki rääkida täpselt eesti küla tekkloost.

1882. a. suvel saabusid praeguse Suuhumi rajooni territooriumile 27 eesti peret, kes asutasid siin oma küla, mida hiljem hakati kutsuma Estoniaks. Esimestel asukatel tuli paljude raskustega kokku porgata. Tuli loodust võita kätte maa ja muuta ta viljakandvaks. Ja järkjärgulises võitluses kinnitasid tahtejõulised talupojad oma jala kindlalt Abhaasia pinnale. See sai nende teiseks kodumaaks.

Oktoobrirevolutsiooni võiduga hakkasid puhuma värsked tuuled ka Abhaasia kohal. Estonlased olid ühte-deks esimesteks, kes astusid kolhoosi liikmeteks. Käesolevaks ajaks on aga küla pale tundmatusest muutunud. Sõbralikus koostöös elavad siin eestlased, armeenlased, venelased ja grusiinlased. Estonia-nimeline kolhoos on kuuluis tee, tubaka, tsitrusviljade ja maisi tootmises. Rikkus on asunud kolhoosnikute majadesse. Elekter, raadio, televiisor on muutunud igapäevasteks asjadeks. Paljudes öuedes võib näha autosid, mootorrattaid. Kolhoosis on paikkino ja raamatukogu, tegutsevad puhkpilliorkester, näitering ja koor.

Voldemar Kütt

Vene NFSV Heliloojate Liidu juhatuse IV pleenium

Vene NFSV Heliloojate Liidu juhatuse korraldelt, IV pleeniumil on tähelepanu keskpunktis laulud ja estraadimuusika, heliloomingu kõige populaarsemad žanrid. Ohutu kunilatakse uusi estraadipalu, päeval kulgeb loominguiline diskussioon.

Avasõna ütles pleeniumil Vene NFSV Heliloojate Liidu juhatuse esimene sekretär D. Sostakovits.

Pleenium kestab 18. novembrini.

Tähistati aastapäeva

Leningradl Konservatooriumi 100. aastapäeva tähistamiseks toimus teisipäeval Leningradis pidulik kontsert, millest võtsid osa prof. A. Lemba, prof. V. Alumea ja keelpillikvartett koosseisus E. Lippus, H. Aasa, H. Laan ja T. Tummeleht. Aastapäeva tähistamiseks korraldatud teaduslikul sessioonil esines ettekandega «Leningradi Konservatooriumi tähtsusest eesti muusika arengus» Tallinna Riikliku Konservatooriumi üliõpilane Maria Sild.

Kõrge tunnustus

Eesti NSV rahvakunstnik Evald Okas sai kõrge tunnustuse osaliseks. NSV Liidu Kunstide Akadeemia Presidiumi otsusega anti talle hõbemedal graafiliste sarjade eest «Kalevipoja» ainetel, Itaalia-reisi muljetest ja temenditehase ehitusest. Üldse anti tänavu kaks kuldmedalit ja viis hõbemedalit 1961. aasta parimate kujutava kunsti teoste eest.

INIMENE JA LOOMING

juubelisünnipäev on midagi niisugust nagu ajakontroll tähesõidul, kui registreeritakse see, millega on juubilar igale ühiskonnaliikmele kohustusliku keskmise ületanud. Niisuguse ühiskondliku hindamiskomisjoni ette astus eile viiekümneaastaseks saanud akadeemik professor Harald Keres.

Üks juhtivaid nõukogude füüsikuid olevat kord öelnud, et pole õiget uurijat sellest, kes kogu oma elu ühe probleemiga juures püüab. Lisaks võiks veel öelda, et pole õige teadlane ka see, kes kogu oma elu ainult ühe probleemiga kallalt teise juurde hüpleb, ilma et ta kusagil midagi ära teeks. Tõeliselt teadlase peab mõtle liikuma nii sügavuti kui lauti. Akadeemik H. Keres juures on see just nii. Ta on kirjutanud uurimusi astronoomias, matemaatikas ja kõrgemas geodeesias, kuid tema peamiselt tööd kuuluvad kaasaegse teoreetilise füüsika ühte huvitavasse, aga ka raskeimasse valdkonda, üldisse relatiivsusteooriasse.

Teadlase küpsuse üheks kriteeriumiks on see, kuidas ta oskab varem uuritud alal uusi detaile ja nüansse leida, mis kokkuvõttes võimaldavad teooriat uutele kõrgustele viia. Teoreetilise füüsika arendamine meenutab magironimist, kus tuleb edasijõudmiseks ära kasutada iga väikeimgi praake või astmeke kaljuseina laimatault tasases pinnas. Ka relatiivsusteooria, mida eksikombel tihti peetakse «ühel hooil looduks», on pingutava, detailideni täpse mõttetöö vili. Ja kui palju läheb veel vaja tööd, enne kui selle teooria siu meile niisama selgeks saab, nagu on näiteks klassikaline mehaanika.

Üldise relatiivsusteooria põhiküsimuste üksikasjalise läbitöötamisele on akadeemik H. Keres pühendanud juba 20 aastat. Algu teki ta seda tööd üksinda, hiljem aga koostades tema ümber õpilaste ring, kes samu probleeme uurivad. Tartu on kujunenud Nõuko-

LUGETA tribüün

Tagasihoidlikud soovid

On hea, et igal nädalal võib raamaturiigile asetada mõne uue teose. Ja see, et raamatute välimus on meeldiv, on samuti tore. Aga küllap saaks mõndagi teha veel paremini.

Praegu ilmub sari «XX sajandi raamat». Miks ei ole raamatuis autorite fotosid? Sarjal «Suuri sõnameistrid» need olid, aga uuel sarjal ei ole. Ülemaailmselt tunnustatud sõnameistri B. Kellermannil on juba mitu romaani eesti keeles ilmunud, kuid autori fotot pole kusagil. Ja üldse tahaks soovida seda, et igas raamatus (mitte üksnes sarjades) oleks autori foto. Kui «Loomingu» Raamatukogul on see enamikul juhtudel võimalik, miks ei võiks see olla siis ka iga teise teose juures? Ei usu, et see on liiga tülikas ja kulukas. Samuti võiks võimaluse korral olla igas teoses ka autori käekirja proov.

E. Kipper

Järvakandi

Miks on mõnedel raamatutel teksti selgitavad märkused paigutatud lehekülje alla, mõnedel raamatu lõppu?

Näiteks sarjal «Seiklusjutte maalt ja merelt» on nad tavaliselt samal leheküljel. Sarjal «Suuri sõnameistrid» ja «XX sajandi raamat» toovad oma selgitavad märkused ära raamatu lõpus. Sageli ei varustata vastavat sõna või mõistet isegi tähekelega ega näidata ära selgitavate märkuste juures viidet leheküljele, kus see esineb. Selgitavad märkused lugemise hõlbustamiseks võiks ära tuua samal leheküljel, sest tülikas on otsida vastava sõna seletust või mõiste tähendust, samuti võõrkeelse teksti tõlget raamatu lõpus lugemise ajal. Hea, et L. Tolstoi «Sõja ja rahu» prantsusekeelse teksti tõlge ei ole raamatu lõpus...

U. Allas

Kohtla-Järve

Huvi kutsub, anne kohustab

gude Liidu üheks üldise relatiivsusteooria ning gravitatsiooniteooria uurimise keskuseks. Tartu koolkonna rajaja akadeemik H. Keres on valitud Nõukogude Gravitatsioonikomisjoni liikmeks.

Eriti huvitavale tulemusi sisaldavad H. Keres viimasel ajal valminud tööd, kus ta uurib ekvivalentsuseprintsiipi ja relatiivsuseprintsiipi uuest seisukohtadest lähtudes. Relatiivsust raadatakse siin seoses mehaanilise liikumisega. Ja nii nagu võib olla palju mehaanilise liikumise vorme, võib olla ka palju relatiivsusteooriaid. Erirrelatiivsusteooria näiteks on ühtlase sirgeliikumise relatiivsuse teooria.

Nagu maalikunst, proosa või poeesia, nõnda erineb ka iga ajajärgu teadus ja teaduslik kirjandus varasemast nii siu kui vormi ja stiili poolest. Isegi «vana» Newtoni mehaanika esitatakse 20. sajandil teisiti, kui seda tehti 19. sajandil. Kaasaegse teoreetilise füüsika stiili iselärsuseks on ökonoomsus, lakoonilisus, matemaatiliste arutluste lühidus ja selge füüsikalise siu väljajootmine. Füüsika-alane artikkel on nagu novell, ainult selle erinevusega, et autor kasutab oma mõtete väljendamisega peale sõnade ka matemaatiliste märkide ja valemite abi.

Eesti füüsikute tööst on kaasaegse teadusliku stiili kohta raske paremaid

KA SEDA VÕIKS TEHA

On igati tervitatav, et juba mitmendat korda järjest on korraldatud estraadilaulude ja instrumentaalpalade võistlus, kus arhindamist on võimalik muusikahuvilistel kaasa elada raadio ja televisiooni kaasabil. Kuuldud laulude ja instrumentaalpalades oli värskest, huvitavat kerge muusika helikeelt.

Auhinnatud romaani, novelli või luuletust tahab igüks karsitult kohe lugeda. Samasugune lugu on ka muusikapalaga. Tehkem siis kõik selleks, et need kiiresti leiaksid tee kontserdilavadele maal ja linnas ega jääks väike osa solistide ja ansambli eesõiguseks. Meil on ajakiri «Kultuur ja Elu», «Meie Repertuaar» on endisest hoopis mahukam kaustas, seega ruumi kiireks avaldamiseks peaks leiduma. Trükkis avaldamisel tuleks eesküju võtta meie lõunanaabritelt lätlastelt,

kelle tantsumuusikaviihikuis antud vahest ruumi nõudvaid orkestratsioone saab kohandada igasugusele orkestri koosseisule, et ei tekiks ise saadet kirjutades teatavaid möödalaskmisi.

Kas ei võiks selletaolisi võistlusi korraldada ka orkestratsioonilt lihtsamatele ja laulutehniliselt kergeimatele lauludele, mis oleksid jõukohased ka maakultuuriasutuse solistile, ansambli ja orkestrile? Ei saa öelda, et meil seni niisugused palad üldse puuduvad, ent neid võiks olla siiski rohkem. Võistlustest võiks kutsuda osa võtma ka isetegevuslikud heliloojad. Võimekaid inimesi meil ju leidub. Näiteks Viljandi isetegevusliku helilooja E. Tedre «Kolhoosinoorte laulu» lauldi kava aastaid kõikjal ja lauldakse nüüdki veel! Saaksime kindlasti hulga viisrikkaid, meie igapäevast elu ka justavaid laule.

Aimur Murd

Viljandi rajoon

MEIE TULETIKKUDEST

Seni üleilmailiselt väljalastud tuletikkuetikettide komplektid ei sisalda etikette Eesti NSV vastavast toodangust. Sellest tingituna polegi meie fillumenistidel kuigi lihtne oma kogusid selles osas täiendada. Paljud «pommitavad» Viljandi Tuletikuvabrikut, asjale lahendust pole see aga toonud. Arvatavasti on võimalik leida ka üldine ja kõigile vastuvõetav lahendus.

Kujutlen sellena mingit kokkulepet, et küllaldane kogus igast Eesti NSV-s väljalastavast etikettilugist suunatakse müügile filateellakaupluse või isegi suurematesse raamatukauplustesse. Võib julgesti öelda, et ainuüksi Tallinnski leiduks ostjaid küllalt ja kõik fillumenistid ütleksid küsimuse lahendajale suure aitäh.

Kollektsionäär on ainult etikettide pärast sunnitud ostma kaugealt rohkem tikutoose, kui ta tikke vajab. Järgneb veel kurvem etapp — tuleb etiketid toosidelt lahti leotada. Tabagu siin kriitikanool Viljandi Tuletikuvabrikut ja Metsakombinaati: tihti on etiketid liimitud paberil jaoks mittevaliteetse liimiga, esiteks on see ebasteetiline ja teiseks, tikuetikett kui miniatuurne

tarbegräafiline teos on peaaegu rikutud. Kleepimata etikettide müügle suunamine hoiaks aga ära selle «miks otse minna, kui ringi saab».

Pole kahtlust, et tikuetikett on üks reklaami- ja propagandavahendeid. Tundub aga, et just seda on meie tikuetikettide tellijad ja kujundajad osaliselt väärti mõistnud. Mida tähendavad näiteks sellised tekstid etikettidel, nagu «Hävitage hulkuvaid kasse», «Hoidke koerad kinni»? Hulkuvate kasside hävitamine on vahest eeskätt Puhasustkontori ülesanne ja kirjutada niisugune üleskute tikutoosile tundub täiesti asjatuna ja isegi naeruväärse. Vaevalt on keegi tikutarvitaist selle etiketi käsil mõne kassi «vaihkeks teinud». Või mis kasu oleks kinnihoitavast jahikoerast (etiketil on kujutatud just jahikoera)? Ning vajadus kutsuda üles kõiki tikutarvitajaid kiskjaid hävitama on küsitav. Ei tohiks tulla nappus aladest, mis pakuvad ainet hea reklaami loomiseks ja levitamiseks.

Peale tekstilise osa ei või unustada ka etikettide üldist kunstilist külge. Ilmselt on aga kunstilõukogud, kes ülanimetatud ja veel mõned teisedki kavandid on kinnitanud, liiga liberaalsed. Ja veel: mildest on tingitud väga ebameeldiv fakt, et samal ajal, kui enamik teisi meie kaupakendeid on trükitehniliselt laimatud, on tikutoosietikettide trükitehniline kvaliteet äärmiselt halb? Ka siin tahaks näha täisväärtuslikku ja kaasajale vastavat tarbegräafikat.

Tallinn

Arvo Taal

MÕISTATUSTEST JA RISTSÕNADEST

ereturund on mitmete ajalehtede ja ajakirjade toimetuste hea tähe pakkuda oma lugajatele meeldivat ajavaid ja avaldada ristsõnu, spiraal- või võtmemoistatusi jne.

Moistatused nagu viktorinidki pole ainult ajavitevahendid. Eelkõige aitavad nad laiendada lahendaja silmaringi ja suurendada teadmis- ja kultuurtasemele selle ülesandega? Vaatleksin ajalehtedes «Noorte Hääl» ja «Õhuleht» tänavu ilmunud «pähkleid».

Kõigepealt küsimus — miks puuduvad moistatused juures autorite nimed? Ja miks ei leita alati ruumi lahenduste avaldamiseks järgneval moistatusteküljel?

Nüüd aga asja juurde. E. Tedre autorid leiavad, et mida raskemaid sonu nad kasutavad, seda huvitavamaks kujunevad nende moistatused. Sukeldutakse kitsaste erialade sügavustesse ja tuuakse välja moistatuse püüka tagakeha — abdoomen («NH» nr. 249), vabaliligras — diatroom («NH» nr. 249), amin — anilin, luuke peamine orgaaniline koostisosa — ossein, teatud orgaaniline aine — inosit («NH» nr. 248) jne.

Ei oleks soovitatav ristsõnadesse mahutada ka lühendeid, mis ei leia praktilises elus tarvitamist. Näiteks: pärisnimi — pn («Õhuleht» nr. 22, V). Teiste lühendite seletuse juures võiks olla märg «lüh». See aga puudub tihti: eksemplar — eks, koorigu — ki («NH» nr. 194), nimetatud — nn («NH» nr. 248), võidusõitja (?) — TT («NH» nr. 249).

Korrektorite puudulikkus tõttu on moistatuses sattunud küllalt palju desorienteerivat: Balkani Järve(?) suubuv jõgi («Õhuleht» nr. 159), l. R. uulite teos («NH» nr. 249). On ka margatavaid viltu-laskmisi. USA osariikide seas pole sellist, mida annab «Noorte Hääl» 30. V ja nimelt Louisiana, vaid Louisiana. El sa nõustuda, et kanda mi sõnõnõm oleks raskus («Õhuleht» nr. 194), iga te e m n i n o m i n e («Õhuleht» nr. 149) ja iga s u s i n i s t i v e d e l i k v a k t i n («NH» nr. 139).

Vähe on tungitud arhaisemide varalaekasse: ehk — elik («NH» nr. 263), teinekord järele pakutud vulgarism nagu nõusolek («NH» nr. 159), mis («Õhuleht» nr. 149). Kummali sena tundub sõna irtv tähendus poolalt olev («Õhuleht» nr. 149). Kas poleks õigem «irvakil»? Mida aga tähendab lõkuti? («NH» nr. 250 avaldatud moistatus autor valdab, et see oleva uim. Lokuti, nagu seletab OS, on aga hoopis linnu liti (opus).

Tihti peale pole autori leidnud hästi piiritletud sõnõnõmi v. sõnasetelust ning tema küsimusele on raske vastust leida. Mis näiteks on nõutavalgiit «õõtajalit» («NH» nr. 159) ja sõna «õõ» («NH» nr. 263)? «NH» nr. 250 esitab lakoonilise mõiste taime «NH» nr. 241 — e i e m e n d i k e e m i l i n e m ä r k (kuivõrd palju on elementaarseid laulude loo ja (kus, millal)? Vastavad lahendused poleksid olnud piin, korall, akaasia, Ar ja Podelski.

Omaette rühma moodustavad midagi «arva arva»/taoieed moistatused. Seletuste osas antakse ütleme õnne («NH» nr. 259) või «kuu» («NH» nr. 250), mille puhul (kus, ruutdesse kirjutada vastavalt) sõna noor.

Vigade pikk loetelu pole norimine peensuste kallal. Mõõdalaskmised viijavad vähestele nõudlikkusele ja tähelepanematuks ristsõnade toimetamise, ja avaldamisel. Tänuvõetav on, kui näiteks õpikuis esineb ohtralt vigu. Miks aga vaadatakse vigadele moistatuses labi sormed?

Tallinn

Heino Gustavson

MIKS POLE KARTO-TEEGIKAARTE?

Tänapäeval rõhutatakse sageli võõrkeelte õppimise tähtsust, samuti teadusliku töö kiirendamise vajadust. Kas on kõik tehtud õppimisele ja teaduslikele tööajale kergendamiseks?

Võõrkeelte õppijad vajavad suurel hulgal kartoteegikaarte. Teatavasti ei ole praegu paremat meetodit sõnade õppimiseks kui sõnakaartide pruukimine; sõnavihikud on tülikad ja nõuavad palju aega. Sõnakaartidega saame kiiresti kontrollida oma teadmisi, hõlpsasti eraldada sõnad, mis ei ole veel kindlalt omandatud.

Teaduslikud töötajad vajavad kaarte kasutatud ja läbitõttud kirjanduse kartoteegi koostamiseks. Artikli kirjutamisel on väga käepärane rakendada kaartidele kaardid, teoste või artiklite lühikesi sisukokkuvõtteid või katkendeid. Väga mitmesugused kaarte valatakse ka ametiasutustes jm.

Seega peaks vajadus puhaste (tekstita) kartoteegikaartide järele olema suur. Kuid neid pole kuigi lihtne osta. Käsisid loigatud kaardid ei tule ühesuguse suurusega, mis raskendab nende kasutamist ega ole esteetiliselt vastuvõetav. Pealegi on kaartide käsitseti valmistamine kodustes tingimustes aeganõudev töö.

Kui kaubastataks kas või ühe kindla suurusega kartoteegikaarte, näiteks formaadis 6 (144x101 mm), siis saaks tarbija neid vajaduse korral pooleks loigata (kui ta vajab väiksemat formaati). Põlitamine ei ole enam suur töö ja kaardid saaksid enam-vähem ühesuured.

Seda lünka ei tohiks olla raske täita. Viide paberifondidele ei leia ei vabanda — kartoteegikaarte saaks valmistada paberijäätmetest.

Raimo Sule,

EPA õppejõud

Mõelda ka maelaanikele

Paljud ilukirjanduslikud teosed ilmutavad meil suures taseades. Sellest hoolimata jäävad aga kolhoosnikute ja teiste maelaanike raamatukultuuri tihedalt üha ni mõnestki väärtuslikust teosest. Inimesed, kes elavad kolhoosikeskust 20—30 või enam kilomeetrit eemal ei saa töö tõttu kuigi sageli raajooni raamatukauplusest uusi raamatuid ostmata käia. Maa kooperatiivkauplustesse tuleb aga kirjandust väga vähe müügile. Nii näiteks saab Kaina kauplusesse hildalasi kirjjaniku Herman Sergio raamatut «Pinnarivenduse ja põhjalained» kõigest viis eksemplari. Ainult üksikuid eksemplare tuleb siin müügile sarjades ilmunud teostest. Maelaanikonna sooviks on, et ka maalil, sealhulgas fillumais, saadetakse müügile rohkem ilukirjanduslike teoseid.

Uno Kiisa

Kaina

Harry Öiglane, Füüsika ja Astronoomia instituudi vanem teaduslik töötaja

